

„Gyakran már csak az ismétlés a jó”

ACZÉL GÉZA: *[SZINO]LÍRA 3. – TORZÓSZÓTÁR – AMA – ASZTALTERÍTŐ*

A tavaly megjelent harmadik *[szino]líra*-kötettel – a fülszöveg tanulsága alapján – lezártnak tekinthető Aczél Géza indulásakor is csak abbahagyhatónak, de nem befejezhetőnek tervezett torzószótarprojektje: a kötet utolsó, *asztalterítő* című darabjának elvágott zárata és az utána következő megjegyzés [„A kézirat itt megszakad. A szerk.”] is erre a szándékolt félbehagyásra utal. A *[szino]líra 3.* a korábbi két kötethez hasonlóan 200 darab tizenkétsoros, a makáma és a szabadvers közötti „faltól falig” formájú szöveget tartalmaz, melyek sorai – s ez a digitális/nyomtatott szöveg formaalakító medialitásának szempontjából is izgalmasnak mutatkozik – 12-es betűmérettel, Times New Roman betűtípusban, balra igazítva és a normál margóbeállítások mellett a szövegszerkesztőben is éppen egy sor hosszúságúak. A soráthajlások azonban kisebb jelentőséggel bírnak a *[szino]líra 3.* esetében, mint Aczél Géza néhány korábbi kötetének összefüggésében, helyettük inkább a belső rímek, illetve a szövegnek a kisbetűs írásmód, valamint a központozás hiányából adódó „hömpölygése” tűnik meghatározóbb nyelvi-poétikai eljárásoknak. A versek címei a szinonimaszótar szócikkei szerint haladva ábécésorrendben következnek egymásra – a kötet első szövege *ama* cím alatt szerepel, a *[szino]líra 3.* tehát éppen onnan folytatódik, ahol az előző, 2018-as verseskötet az *ám*-mal abbamaradt. A megadott címeikkel, valamint a szorosan kötött formával tehát látszólag szűk mozgásteret teremt magának a kötet, ugyanakkor Aczél Géza versei maximálisan igyekeznek bejátszani a rendelkezésre álló közeget, amennyiben a szövegek csak laza, asszociatív viszonyt létesítenek a címben szereplő – és rendre az adott vers főszövegében is feltűnő – fogalmakkal, és változatos témákat, problémákat érintenek. A *[szino]líra 3.* versei ebből adódóan – az inspirációként használt szótarforma szócikkeivel ellentétben – épphogy nem tekinthetők generalizáló vagy deskriptív jellegűnek, hanem sokkal inkább a szubjektív karakter, személyesség jellemzi őket.

A versek megszólalója azonosítható az előző kötetekből [és itt tulajdonképpen nem csak a *[szino]líra*-könyvekre lehet gondolni, hanem Aczélnek a kétezres évek elejétől megjelent szinte összes kötetére] ismerős öregedő, fanyar humorú és kissé mizantrop vidéki költő-értelmiségi, a szerzői énnel is szoros kapcsolatban álló figurájával. Aczél Géza a *[szino]líra*-kötetektől kibontakozó nagyvolumenű költői vállalkozása tehát szerves folytatása annak a poétikai programnak, melynek megjelenését, elindulását a 2003-as *[ablak][szakács]*-hoz szokás kapcsolni az életműben. A versekben felfedezhetjük a leginkább a *galopp*-könyvekből [*[vissza]galopp*, 2007; *[kontra]galopp*, 2009; *[búcsú]galopp*, 2012] ismerős szubjektum élettörténetének részleteit, a nyírségi gyerekkor képeitől a nyugdíjasévekig, melyeknek a debreceni panellakás nyújt háttérrel. Az emlékképek, illetve a hétköznapi élethelyzetek és -problémák mellett a szövegek az öregkori betegségek megélését, az elmagányosodást, a költői-szerkesztői-irodalomtörténeti pályára történő visszatekintés jeleneteit, valamint a közéleti-politikai kérdéseken való lamentáció helyzeteit viszik többnyire színre.

A *[szino]líra 3.* egyik legalapvetőbb poétikai tétje s egyben legnagyobb erénye is, hogy képes kialakítani egy olyan nyelvet, melyen mindenfajta pátosz nélkül, kendőzet-

lenül, olykor az olvasói szimpátia elvesztését vagy a kevésbé sikerült megoldásokat is kockáztatva tud szólni az öregség állapotáról – mindez természetesen nem új keletű fejlemény az Aczél-lírában, ugyanakkor a mostani kötetben talán minden eddiginél látványosabban kerül fókuszba. Az öregkor léthelyzetének megjelenítésében a *(szino)lira* 3. legfontosabb, a megszólaló által is megemlített előképei változatlanul Arany János őszikéi, illetve Füst Milán kései költeményei, de a szövegek párbeszédbe lépnek a pályatárs, Oravecz Imre legutóbbi verseivel is. A szövegek kíméletlenül őszintén szólnak egyrészt a biológiai test hanyatlásáról: a „romlásnak induló fogak”-ról [*arculat*], a gyengülő látásról [*archeológus*], a magas vércukorszintről [*aszalt*], a fogyatkozó férfiasságról [*apad*], a görcsös mellkasszorításról és arról, hogy egy bizonyos kor után „a dagadt bokának a legbőszebb / ellensége lesz a zokni” [*apad*], vagy a megjelenő májfoltok és gyanús anyajegyek keltette riadalomról [*anyajegy*]. Másrészt a szövegek tudósítanak az öregkori magányról [amely nem mindig feltétlenül negatív előjelű, mivel a versbeszélő mizantróp alkatából is következik], az elvesztett szülőkről [*amely; áruló*], az elhunyt barátokról [*arcvonal; arról*], a nyugdíjaslét unalmáról [*asszó*], de beszélnek a szellemi értelemben vett magányosságról is, az új szakmai-irodalmi irányzatok idegenségéről [„verset ír rég nem figyelve már / a trendre a slágertémákat eleresztve” – *amellet*] vagy a versszubjektumot körülvevő világ érthetlenségéről, a korszellem furcsaságairól. Utóbbi szövegek nem minden esetben a kötet legjobban sikerült darabjai, például a megszólaló szerint túlzásokban menően tetovált, „feltapétázott gusztustalan testrészekről” beszélő *arcfesték* némileg megmosolyogtató „boomer-attitűdöt” sugall, míg akadnak egyéb szempontokból kételyeket keltő versek is, mint például a felütésében a homoszexualitás elfogadása mellett érvelő, de később a perverz papokat is a témába keverő *arra*. Ugyanakkor ezek a versek tanúskodnak egyrészt bizonyos generációs különbségekről, konfliktusokról, illetve hitelesnek tűnően visznek színre egy olyan – bár kissé talán pejoratívan sztereotipikus – hozzáállást, mellyel az idősebb korosztályok azon tagjait szokás jellemezni, akik szerint saját fiatalukban minden jobb volt. És sajnos érdemükön felül kapnak nagy teret a kötetben azok a versek is, melyek a politika, a celebek, a média vagy az „újgazdag”-réteg irányába intézett dohogásról tudósítanak, és inkább tűnnek öncélúan dühösnek, mint poétikailag sikerültnek [sajnos ezen az alapvetően ironikus hangoltság sem mindig tud javítani], bár tagadhatatlanul hozzájárulnak a lírai szubjektum alakjának pátoszmentes kialakításához, ahogyan például azok a „futamok” is, melyek az olyan piaci árusokat kárhoztatják, akik a túlértett árut is rátukmálják a vevőre. A versek megszólalója a felpanaszolt jelenségekkel, az őt körülvevő világ érthetlenségével a gyerekkor térídejét állítja szembe, egy olyan, már csak az emlékezés által rekonstruálható [s így persze kétségesen objektív szűrőn keresztül látott, láttatott] mikrokozmoszt, mely átláthatóbbnak és barátságosabbnak tetszik. De az egyhangú, unalmas hétköznapiaknak, az ismétlődően végzett tevékenységeknek, szokásoknak is megvan a gyakorlati, praktikus hasznuk, hiszen a csökkenő kísérletezőkedv mellett kiismerhetőséget, biztonságot nyújtanak, annak belátásával, hogy „gyakran már csak az ismétlés a jó” [*apad*].

A *(szino)lira* 3. legizgalmasabb, legerősebb és leginkább megrendítő szövegei mindezzel összefüggésben azok lesznek, melyek az öregkorról mint a világtól való elidegenedés tapasztalatáról beszélnek. Hiszen átalakult a gyerekkori emlékképekben élő családi otthon [„a saroktól harmadik ház amely legfogyékonyabb éveimnek adott

örök élményeket s menedéket / már idegen sehol hatalmas diófája nem fut oldalban a vadszőlő lombos árja s kihaltak ablakai” – *amely*), az elvesztett rokonok, barátok hiányában az ismerős terek is idegenné válnak („minden / évben [...] valaki közelit el kell temetni [...] és az üresedő tereken kezd arcnélkülivé válni a világ” – *arc*), és nincs kivel osztozni az egyébként is megbízhatatlan emlékekben („társak nélkül a kihűlt emlékeknek nincs hova ez a végső elidegenedések kora” – *archaizál*). A lírai szubjektumnak a fogyatkozó szemtanúk miatt [is] van szüksége arra, hogy számot vessen a múlttal, a versek ezáltal archívumként, sajátos leltárként [lásd például az *ász* című szöveget, melyben a megszólaló azt veszi sorra, hogy milyen időségek lennének most elhunyt ősei] is működhethetnek, melyek az elmúlás ellen dolgozva a maradandóság, a bármikor történő előhívhatóság illúzióját keltik. Talán emiatt is lehet szükség a versben történő rögzítés a hétköznapi apróságokra, a legkisebb bosszúságokra is kiterjedő igyekezetére, az életesemények lírává alakításának – melynek adott alaphelyzetéről, körülményeiről számos szöveg beszámol – eljárására.

Pedig az irodalmi közegről alapvetően gunyorosan, ironikus távolságtartással nyilatkozik a megszólaló [jellemzően az *áporodott* szócikk alatt megjelenő vers is erről a szcénáról tudósít], és bizonyos szövegek tanúsága alapján már a versírás sem okoz olyasfajta örömet, kihívást számára, mint egykoron. Például az *aránylik* érzéketlenül ábrázolja azt az állapotot, melyben a test hanyatlása párhuzamba kerül az újabb irodalmi-szakmai áramlatok iránti csökkenő fogékonysággal: „idővel a biológiai diktátumok felé hajlik le az én magasságában pedig már fontosabb / a koleszterinszint a fogazat hiánya fél szemmel dante rejtelmes pokla mint az újabb nemzedék / kellemetlenül értelmetlen áriája egyszóval egész életedben menekültél előle ám egy stációban / csak rákapsz zsigerből gyalázkodva a napi politikára”. Azonban a versbeszélő identitásának egyik legalapvetőbb, sarkalatos pontjának tűnik az, hogy az őt ért élményeket, tapasztalatokat már mindig a költői megszólalás felől érti, és az által regisztrálja. Ennek a markáns lírikusidentitásnak a jele a kötet nyitóversének felütése is, amely a pályakezdetést idézi fel: „*légy vagyok de ne legyek ha megérdemlitek hogy legyek legyetek zümmögte pimasz úr a légy / erény szavamra így kezdődött egykoron humorpályázatra egy kis klapanciákkal terhelt apró / költemény vagy inkább zengzemény*” [*ama* – kiemelés az eredetiben]. S a megfogalmazódó intellektuális kétségek, az alapvetően [kultur]pesszimista távlat ellenére a lírai szubjektum számára a művészet misztériuma, a [vers]írás az, amely képes lehet kiszakítani az embert a biológiai testbe vetett, halálba torkolló létezés kilátástalanságából: „mikor már kezded magadat meggyőzni / az egész erőlködés semmirevaló a tudatod alá beúszik néhány kitoröhlhetetlen vizuális élmény / delejes ritmus s a fáradó agyban olykor már be sem azonosítható szókapcsolat ilyenkor lépsz / ki a vegetatív szintről hisz éned bár semmit sem akar a színfalak mögött valami *ápol s eltakar*” [*ápol* – kiemelés az eredetiben]. [*Jelenkor*]

PÓTOR BARNABÁS